

N:o 229.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående anslag till uppförande af en svensk kyrka i Köpenhamn; gifven Stockholms slott den 3 maj 1909.

Under återopande af bilagda utdrag af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att såsom bidrag till kostnaderna för uppförande i Köpenhamn af en svensk kyrka med samlingslokaler och pastorsbostad bevilja ett anslag af 80,000 kronor att utgå på de villkor, Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva, och af detta belopp på extra stat för år 1910 anvisa 20,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas Riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Hugo Hammarskjöld.

Utdrag af protokollet öfver ett ecklesiastikärende, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 maj 1909.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern LINDMAN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve TAUBE,
Statsråden: PETERSSON,
HEDERSTIERNA,
HAMMARSKJÖLD,
SWARTZ,
greve HAMILTON,
greve EHRENSVÄRD,
MALM,
LINDSTRÖM,
NYLANDER.

*Svensk kyrka
i Köpenhamn
m. m.*

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Hammarskjöld yttrade:
»I underdånig skrifvelse den 28 februari 1908 anförde svenska kyrko-
föreningens i Köpenhamn styrelse, bestående af pastorn N. Widner, gene-
ralkonsuln A. Karlson, legationssekreteraren C. G. von Heidenstam m. fl.
i Köpenhamn bosatta svenskar, följande.

Enligt Köpenhamns folkräkningsstatistik för år 1901 hade antalet af
i Köpenhamn med förstäderna Valby och Sundbyerne boende, i Sverige
födda personer uppgått till 15,306. Med tillägg af dem, som bodde å
Frederiksberg, steg antalet för samma år till 19,173. Först på 1860-talet
torde utvandringen från Sverige till Danmark hafva börjat i större skala.
Först 1870 års folkstatistik hade en särskild kolumn för svenskar, upp-
tagande ett antal af 4,293.

År 1880	hade	antalet	uppgått	till	8,847
» 1885	»	»	»	»	11,545
» 1890	»	»	»	»	12,872
» 1895	»	»	»	»	13,213
» 1901	»	»	»	»	15,306

Dessa siffror gällde, som nyss sagts, blott Köpenhamn med Valby och Sundbyerne. För Frederiksberg finnes icke motsvarande uppgifter före år 1901.

Beträffande det antal svenskar, som årligen inflyttade till Köpenhamn, torde följande siffror vara af intresse.

År 1896	hade	utlämnats	Opholdsböger	åt	805	svenskar
» 1897	»	»	»	»	825	»
» 1898	»	»	»	»	884	»
» 1899	»	»	»	»	958	»
» 1900	»	»	»	»	1,024	»
» 1901	»	»	»	»	642	»
» 1902	»	»	»	»	750	»
» 1903	»	»	»	»	753	»
» 1904	»	»	»	»	515	»
» 1905	»	»	»	»	454	»
» 1906	»	»	»	»	568	»

Dessa siffror betecknade dock icke det fulla antalet af till Köpenhamn invandrade, enär Opholdsböger utdelades blott åt handtverkare, tjänstefolk och grofarbetare, som vore anställda i annans tjänst.

Ungefär $\frac{2}{3}$ af den svenska befolkningen utgjordes af kvinnor, af hvilka det ojämförligt största antalet kommit till Köpenhamn som tjänarinnor. Redan år 1880 hade hvar tionde tjänarinna i Köpenhamn varit af svensk börd. De flesta komme från Skåne, Blekinge, Småland, Halland, Östergötland och Västergötland. Från Östergötland komme särskildt många manliga och kvinnliga väfveriarbetare. Mannens sysselsättning vore annars hufvudsakligen grofarbete samt skradderi och skomakeri. Vid Frederiksholms tegelbruk t. ex., som vore beläget strax utanför Köpenhamn, sysselsattes årligen ungefär 400 svenskar, dels året om och dels under vår, sommar och höst som säsongarbetare. Enligt sista folkräkningen för år 1901 hade i Köpenhamn funnits mellan 800 och 900 svenska skraddare och mellan 500 och 600 svenska skomakare.

Beträffande de sedliga förhållandena kunde man anföra följande.

År 1894	hade i Köpenhamn	straffats	663	svenskar
» 1895	» »	»	805	»
» 1896	» »	»	731	»
» 1897	» »	»	528	»
» 1898	» »	»	605	»
» 1899	» »	»	614	»
» 1900	» »	»	538	»
» 1901	» »	»	634	»
» 1902	» »	»	682	»
» 1903	» »	»	753	»

I genomsnitt voro 6 à 7 % af alla i Köpenhamn straffade af svensk börd. Vanligen vore det fylleriförseelser och slagsmål, mera sällan stöld. Det nära grannskapet till Sverige gjorde, att en hel del löst folk komme öfver till Köpenhamn, där det ginge lättare än i Sverige att dölja sig och där brännvinet vore ojämförligt billigare.

Af ofvan anförda siffror framginge, att den svenska befolkningen i Köpenhamn vore så talrik som befolkningen i en medelstor svensk stad, och att den växte i proportion hastigare än väl i någon därmed i storlek jämförlig stad i Sverige. Den vore äfven en fattig koloni, säkerligen fattigare än någon annan svensk koloni. Det framginge äfven, att Sverige årligen till Köpenhamn förlorade en stor och kraftig arbetsstyrka, ty de, som utvandrade till Köpenhamn, vore hufvudsakligen folk i sina bästa år. En hel del af dessa människor vände väl tillbaka, men allra största delen stannade kvar och ginge så småningom upp i den danska befolkningen. Lade man nu därtill, att Köpenhamn årligen besöktes af många tusen svenska sjömän, som längre eller kortare tid uppehölle sig där, så torde därpå framgå, hvilka stora intressen Sverige hade att tillgodose i Köpenhamn.

Hvad hade då gjorts för att lyfta och sammanhålla denna svenska befolkning? Och hvad hade gjorts för att underlätta dess återvändande till Sverige? På grund af ett riksdagsbeslut af år 1900 och med stöd af ett för ändamålet beviljadt årligt extra riksdagsanslag på 5,000 kronor hade år 1901 till Köpenhamn utsändts en svensk prästman »med uppgift att hafva religiös och sedlig omvårdnad om svenska sjömän i Köpenhamn och andra där bosatta eller för tillfället sig uppehållande svenskar». Samma år hade den 1 november bildats en »förening af svenskar och norrmän» med uppgift »dels att binda de svenska och norska kolonierna närmare till sina respektive fädernesland och dels att understödja behöfvande landsmän». År 1905 hade denna förening ombildats till en »Svensk understödsförening», som fortfarande vore i verksamhet. I genomsnitt hade denna

förening understödt ungefär 300 svenskar, enskilda och familjer, årligen. Det hade varit en ganska omfattande fattigvård och ehuru denna, på grund af föreningens starkt begränsade tillgångar, varit långt ifrån tillräcklig, hade den dock säkerligen förskonat de svenska kommuner, som annars haft vederbörlig försörjningsskyldighet, från stora utgifter. Det hade varit möjligt genom personligt ingripande och genom lämpligt samarbete med dansk fattigvård och danska välgörenhetsinrättningar att med understödsföreningens små medel komma till ganska vackra resultat. Föreningen hade dessutom genom fribiljetter årligen hjälpt hundratals arbetsdugliga svenskar tillbaka till fosterlandet. År 1903 hade »Svenska Kyrkoföreningen» bildats »med uppgift dels att understödja svenska kyrkans arbete i Köpenhamn och dels att arbeta på åstadkommandet af en egen svensk kyrka med församling». Det senare vore så mycket mera nödvändigt, som det blott två gånger i månaden blefve möjligt få låna en dansk kyrka till gudstjänst och detta på en så sen eftermiddagstimma som kl. 6, hvilken tid i många afseenden måste anses vara mindre lämplig. I öfrigt hade församlingen fått nöja sig med en liten samlingslokal, som samtidigt tjänstgjort som läslokal för sjömän. För att nå det af kyrkoföreningen uppställda målet hade under den gångna tiden offervilligheten visat sig synnerligen stor bland koloniens medlemmar. Så hade t. ex. flera tjänarinnor gifvit ända till 100 kronor och därutöfver endast till kyrkobyggnadsfonden. En i Köpenhamn boende svensk entreprenör hade lofvat utföra de s. k. kloakarbetena kostnadsfritt, och flera mindre handverkare hade, efter måttet af sin förmåga, erbjudit sin hjälp i form af kostnadsfritt arbete till åtskilliga saker. Genom frivilliga gåfvor afven från Sverige hade kyrkobyggnadskassan vuxit, så att den uppginge till ungefär 150,000 kronor. Den danska staten hade afven visat sig behjärta denna sak, då under år 1907 riksdagen på danska regeringens hemställan beslutit att åt den svenska kolonien för en kyrkobyggnad med därtill hörande församlingslokaler och bostad åt pastor och diakon, till hjälp vid det viktiga arbetet bland sjömännen m. m., mot en mindre årlig afgift, upplåta en för ändamålet synerligen lämplig tomt på 3,000 kvadratalnar, med ett värde af ungefär 60 kronor för kvadrataln.

Ritningarna till det tilltänkta kyrkokomplexet hade kostnadsfritt utförts af arkitekten G. Wickman i Stockholm, och arkitekten Tvede i Köpenhamn hade lofvat lämna kostnadsfri hjälp under arbetets utförande. Församlingslokalerna skulle, enligt planen, så inrättas, att de genom skjutdörrar kunde förenas med själfva kyrkan för att kunna göra utrymmet särskildt stort vid de tillfällen, då detta kunde vara synnerligen af nöden, såsom vid större kyrkliga och fosterländska högtider. Dessutom hade

kyrkoföreningen tänkt sig att särskildt genom anordnande af konserter i den sålunda utvidgade lokalen blifva i stånd till att skaffa medel till det högst nödvändiga sociala arbetet. Byggnaden skulle innehålla lokaler för de olika svenska föreningar, som arbetade i religiöst eller humanitärt syfte. Sålunda skulle finnas

- 1) läsrum för sjömän,
- 2) rum för »poliklinik för obemedlade», hvilken sedan någon tid funnes inom kolonien,
- 3) rum för söndagsskolan, som sedan tänktes utvidgad till undervisning äfven i svensk historia och svenskt språk,
- 4) rum för ungdomsföreningarna,
- 5) rum för nykterhetsföreningarna, samt
- 6) en större föreläsningssal;
- 7) vidare skulle byggnaden eventuellt äfven komma att inrymma en gymnastiklokal för en svensk gymnastikförening.

Byggnaden skulle sålunda kunna blifva en stödjepunkt för ett vidt-förgrenadt samlande och uppbyggande arbete bland de mångtusen svenskarna i Köpenhamn. Och äfven för svenskarna utanför Köpenhamn i Danmark skulle detta arbete kunna få betydelse, sedan församlingslivet ordnats och sedan kolonien genom lämpliga lokaler fått möjligheter till att anskaffa medel till bedrifvandet af en kraftigare och vidsträcktare verksamhet.

Preliminärt kostnadsförslag till en sådan byggnad, som den nyss beskrifna, hade uppgjorts och visade en summa af ungefär 230,000 kronor.

Då det vore af allra största vikt att en så stor koloni som den i Köpenhamn blefve tillgodosedd med lämpligt gudstjänsthus och lämpliga lokaler för det sociala arbetet, och då det redan visat sig, att kolonien och för saken intresserade enskilda personer offrat betydliga summor för ändamålet, och då den danska staten upplåtit en tomt, hvars värde, enligt det ursprungliga förslaget, torde uppgå till ungefär 180,000 kronor och enligt ett sedermera uppgjort förslag till ett värde af omkring 240,000 kronor, så vågade kolonien hoppas, att äfven den svenska Riksdagen skulle behjerta denna sak, isynnerhet som den svenska befolkningens i Köpenhamn ekonomiska ställning vore sådan, att den mer än någon annan vore i behof af ekonomiskt understöd.

På grund häraf och då kyrkoföreningen hittills ansträngt sina krafter till det yttersta, hade den beslutit att anhålla om bidrag från den svenska staten, och tillåte sig därför den svenska kyrkoföreningens i Köpenhamn styrelse att inkomma till Eders Kungl. Maj:t med underdånig petition om att Eders Kungl. Maj:t täcktes till 1908 års Riksdag aflåta proposition

om beviljandet af ett anslag af 80,000 kronor till uppförande i Köpenhamn af en svensk kyrka med samlingslokaler samt pastorsbostad.

Vid skrifvelsen voro fogade handlingar, utvisande, bland annat, att danska riksdagen bemyndigat danska försvarsministern att uthyra ett vid Søndre Frihavnsvej liggande, högst 3,000 kvadratalnar stort område af citadellet Frederikshavns mark till svenska kyrkoföreningen för uppförande af en kyrka m. m., samt att försvarsministern för beredande af lämpligare form åt tomten och större utrymme för byggnaden anhållit om bemyndigande att öka det för upplåtelsen afsedda området till 4,000 kvadratalnar. Vidare bifogades situationsplan, skissritningar till byggnadskomplexet samt kostnadsförslag, slutande å ett belopp af 229,500 kronor.

I öfver ansökningen afgifvet yttrande den 10 mars 1908 framhöll ärkebiskopen, att de byggnader, som enligt den underdåniga ansökningen skulle uppföras, vore väl behöfliga för framgångsrik verksamhet bland de synnerligen talrika svenskarna i Köpenhamn i kristligt, sedligt och fosterländskt syfte samt för bibringande af hjälp åt nödlidande. Mot den uppgjorda ritningen syntes från kyrklig synpunkt intet vara att erinra. Uppoffringar, som gjorts af bolag och många enskilda personer både i Köpenhamn och i Sverige, och den ifriga verksamhet, som den svenska kyrkoföreningen i Köpenhamn ådagalagt för anskaffande af medel till byggnadsföretaget, vore värda synnerliga loford. Den stora välvilja, som den danska staten ådagalagt mot svenskarna i Köpenhamn och mot Sverige genom upplåtandet af tomt för byggnaderna på sådana villkor, att därigenom i själfva verket en mycket stor gäfvor blifvit skänkt, förtjänade uppenbarligen stor tacksamhet från svensk sida. Till följd af nu anförda omständigheter syntes det ärkebiskopen vara i högsta måtto önskvärdt, att den svenska staten lämnade sådant bidrag till de i fråga varande byggnaderna, att desamma måtte komma till stånd. Ärkebiskopen ville därför i underdånighet lifligt tillstyrka nådigt bifall till den föreliggande ansökningen.

Vidare anförde öfverintendentsämbetet i infordradt, den 31 mars 1908 afgifvet underdånigt utlåtande, att de föreliggande eskissritningarna, som icke fullt öfverensstämde med det framlagda byggnadsprogrammet, men erhållit sin dåvarande affattning på begäran af vederbörande kyrkobyggnadskommitté för att möjliggöra nedbringandet af arbetskostnaden, utmärkte sig, enligt ämbetets mening, för en gruppering, som vore af värdig i förhållande till byggnadsplatsen, samt i öfrigt för goda anordningar, hvilka motsvarade de fordringar, som syntes kunna, med hänsyn till förhandenvarande behof och ekonomiska betingelser, uppställas. Då icke heller mot det företedda kostnadsförslaget, som i hvarje fall inga-

lunda vore för högt räknadt, vid granskning inom ämbetet uppkommit någon anmärkning, funne ämbetet, under uttalande att de blifvande hufvudritningarna torde komma att för erhållande af stadfästelse i sinom tid underställas Eders Kungl. Maj:ts bepröfvande, för sin del anledning att tillstyrka nådigt bifall till förevarande framställning om statsbidrag.

Ordföranden i svenska kyrkoföreningen, pastor Widner har därefter med en till mig ställd skrifvelse öfversänt en af föreningens styrelse gjord underdånig ansökning, dagtecknad den 27 november 1908, däri styrelsen anhåller om aflåtande af proposition till 1909 års Riksdag om beviljande af det förut ifrågasatta statsbidraget till kyrkobyggnaden. I denna ansökning lämnas redogörelse för de olika svenska föreningarnas i Köpenhamn verksamhet under sistförflutna året i religiöst och humanitärt syfte samt upplyses, att danska statsmyndigheterna beslutat att till den svenska kolonien för byggnadsändamålet mot en årlig afgift af 500 kronor upplåta den förut omnämnda tomten, nu med en areal af 4,000 kvadratalnar. Å denna ansökning har svenska ministern i Köpenhamn tecknat yttrande af innehåll, att han efter att hafva satt sig in i den svenska koloniens i Köpenhamn förhållanden på det varmaste tillstyrkte bifall till ansökningen.

Pastor Widner anför i sin skrifvelse, att kyrkoföreningen, trots stora ansträngningar, icke lyckats att under år 1908 i nämnvärd grad öka det disponibla byggnadskapitalet, att sedan grundstenen till kyrkokomplexet nedlagts den 4 juni 1908, arbetet sedermera icke kunnat fortsättas, då åtskilliga ändringar i ritningarna visat sig nödvändiga, samt att domkyrkoarkitekten T. Wählin i Malmö åtagit sig ritningarnas slutliga utförande.

Vid föreningsstyrelsens ansökning finnes i afskrift fogadt ett mellan de danska myndigheterna och befullmäktigade ombud för kyrkoföreningen den 23 juni 1908 upprättadt kontrakt, hvarigenom af Grønlands Bastion vid Citadellet Frederikshavn en areal om 3,996 kvadratalnar eller omkring 1,576 kvadratmeter till kyrkoföreningen upplåtits såsom byggnadsplats för en kyrka m. m. För tomten skall erläggas en årlig hyra af 500 kronor. Dessutom skall till nuvarande innehafvaren af området kaptenen L. A. C. Raabye lämnas en årlig ersättning af 100 kronor så länge han är i tjänst hos garnisonskommendanten i Köpenhamn. För den händelse Citadellets område och den kringliggande trakten upplåtes till allmänt bebyggande, har kyrkoföreningen rätt att inköpa tomten efter dess värde i obebyggdt skick. Vidare finnes vid kyrkoföreningens ansökning fogade af Wählin uppgjorda skisser till byggnaderna och approximativ beräkning af kostnaderna för deras uppförande. Wählin har med stöd af erfarenheter från föregående byggnader af liknande art och efter jämförelse med priser å lik-

nande arbeten, utförda på danska sidan, beräknat dessa kostnader till i rundt tal 250,000 kronor.

Slutligen har Eders Kungl. Maj:ts minister i Köpenhamn med skrifvelse den 27 februari 1909 öfversändt en skrifvelse från kyrkoföreningen med därvid fogade fullständiga ritningar till den ifrågasatta byggnaden, uppgjorda af bemålde Wählin, jämte kostnadsförslag, upprättadt af arkitekten Gottfred Tvede från Köpenhamn och slutande på ett belopp af 265,000 kronor. Föreningen har i denna sin skrifvelse — med anledning af att kostnadsförslaget uppginge till 265,000 kronor och föreningen, ifall det begärda anslaget beviljades, skulle komma att förfoga öfver endast 240,000 kronor — meddelat, att föreningen hade grundad förhoppning om att kunna på enskild väg anskaffa återstoden af det erforderliga beloppet; och ministern har i sådant afseende upplyst, att kyrkoföreningen disponerade öfver 160,000 kronor, insatta i bankinrättning, samt att, där-est den summa af 25,000 kronor, hvarmed kostnadsberäkningen sålunda öfverskrede de disponibla medlen och det begärda statsanslaget, icke kunde genom insamling åvägabringas, en medlem af svenska kolonien i Köpenhamn förklarar sig villig att själf anskaffa de felande medlen.

Öfverintendentsämbetet, som genom nådig remiss anbefallts att yttra sig i ärendet, har i underdånigt utlåtande den 16 mars 1909 anført, att vid granskning af nu ifrågavarande ritningar ämbetet för sin del icke funnit skäl att däremot framställa någon erinran; och hvad de företedda kostnadsberäkningarna vidkomme, hade ämbetet ansett, att desamma, om än angifvande kostnaden lägre än för motsvarande arbete i södra delen af vårt land, dock ej gäfve orsak till anmärkning.

Den framställning, som här blifvit gjord, anser jag vara synnerligen behjärtansvärd. Såsom det vid 1909 års statsverksproposition fogade utdrag af statsrådsprotokollet öfver eklestiastikärenden för den 12 januari 1909, punkten 149, utvisar, hafva de för år 1909 anvisade medel för beredande af religionsvård åt svenska sjömän i utländska hamnar samt åt andra sig där uppehållande svenskar, genom nådigt bref den 13 juni 1908 ställts till svenska kyrkans missionsstyrelses förfogande för att bland annat 4,000 kronor skulle användas till aflönande under år 1909 af den utaf missionsstyrelsen förordnade prästman, som hade att bereda behöflig religiös och sedlig omvårdnad åt i Köpenhamn vistande svenska sjömän samt andra dit utflyttade eller därstädes sig tillfälligtvis uppehållande svenskar, samt 1,000 kronor utgå till befrämjande i öfrigt genom missi-

*Departements-
chefens yt-
rande.*

onsstyrelsen på sätt omständigheterna kunde föranleda under år 1909 af den ifrågavarande verksamheten i Köpenhamn. Verkan af ifrågavarande statsanslag skulle naturligtvis i betydlig mån förhöjas, därest den svenska kolonien i Köpenhamn bereddes tillgång till egna gudstjänst- och samlingslokaler. Den offervillighet, som lagts i dagen för anskaffande af medel till byggnadsföretaget, är ju förtjänt af synnerliga loford, och med hänsyn till den talrika svenska kolonien i Köpenhamn och det stora antal landsmän, som tillfälligtvis vistas därstädes, synes det mig, som om Sverige hade så stora intressen att på denna ort tillvarataga i här ifrågavarande hänseenden, att statsmakterna icke böra ställa sig afvisande mot den af kyrkoföreningen gjorda ansökningen. Härtill kommer att den danska staten genom att för ändamålet mot ringa afgift upplåta en tomt af betydande värde visat sig så lifligt behjarta den svenska koloniens ifrågavarande angelägenhet, att svenska staten väl icke bör underlåta att genom sitt bidrag ådagalägga sitt intresse för företaget. Jag anser därför alla skäl tala för bifall till kyrkoföreningens anhållan. Då byggnadsarbetet emellertid svårigen hinner fullbordas under år 1910, kan statsanslaget, enligt hvad jag inhämtat, utan olägenhet fördelas på två år, däraf, med hänsyn till befintliga tillgångar för ändamålet, allenast 20,000 kronor behöfva anvisas till utgående under år 1910.

Jag får därför i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att såsom bidrag till kostnaderna för uppförande i Köpenhamn af en svensk kyrka med samlingslokaler och pastorsbostad bevilja ett anslag af 80,000 kronor att utgå på de villkor, Eders Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva, och af detta belopp på extra stat för år 1910 anvisa 20,000 kronor.»

Hvad departementschefen sålunda i underdånighet hemställt behagade Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan af statsrådets öfriga ledamöter, i nåder bifalla; och skulle proposition aflätas till Riksdagen af den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet

Gustaf Tottie.